

3. Hankintalaki turvaa palvelujen käyttäjien osallisuuden ja palvelujen monimuotoisuuden

Kolme tärkeää päivämäärää

- 2014 uudet hankintoja koskevat direktiivit hyväksytyt EU:ssa
- 30.4.2015 työryhmän ehdotus Suomen uudeksi hankintalaiksi valmis
- 17.4.2016 uusia direktiivejä soveltava Suomen hankintalaki astuu voimaan

Hankintalaki ja sosiaali- ja terveyspalvelut

- Hankintadirektiivit ja -laki eivät velvoita viranomaisia ulkoistamaan mitään palveluja
- Niissä säädetään menettelyistä, joita on noudatettava, jos palveluja päätetään ulkoistaa
- Hankintalaki ei säädi, *mitä* hankitaan, vaan ainoastaan *miten* hankitaan

Mitä uudet EU-direktiivit tuovat sosiaali- ja terveyspalveluihin?

- Direktiiveissä painotetaan sotepalvelujen erityisluonteen huomioimista ja kansallisen liikkumavaran laajuutta
- Sotepalvelujen hankinnoissa kynnysarvo on muita palveluja korkeampi: 750 000€ yleisessä direktiivissä ja 1 000 000€ erityisalojen direktiivissä – nämä ovat jäsenvaltioille kuitenkin vain maksimiarvoja
- Valtion on varmistettava, että sotepalveluja kilpailutettaessa voidaan ottaa huomioon niiden erityispiirteet kuten laatu, jatkuvuus, esteettömyys, saatavuus, kattavuus, käyttäjäryhmien erityistarpeet sekä käyttäjien osallistuminen ja vaikutusvallan lisääminen
- Jäsenvaltiot voivat säätää, että sosiaalipalvelujen tuottaja valitaan parhaan hinta-laatu-suhteen perusteella

Tärkein pulma sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttäjien kannalta

- Palvelujen kilpailuttamisessa hinta on noussut liian tärkeään asemaan laadun kustannuksella
- Väärin painotettu hinta-laatu-asetelma on erityisen turmiollista sote-palveluissa, koska ne vaikuttavat merkittävästi palvelunkäyttäjien arkeen, perusoikeuksien toteutumiseen ja osallistumismahdollisuuksiin.
- Käytännössä hankintalaista on tullut jopa hyvien sosiaali- ja terveyspalveluhankintojen este, sillä erityisesti sosiaalipalveluissa mitattavien ja vertailukelpoisten laatukriteereiden asettaminen on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta.
- Käyttäjien yksilölliset tarpeet jäävät huomiotta

Miten pulma ratkaistaan?

- Uudet direktiivit painottavat laadun huomioimista hankinnoissa sekä käyttäjien osallistumista ja vaikutusvallan lisäämistä.
- Tähän eivät riitä erityislakien (sosiaalihuolto-, vammaispalvelu-, vanhuspalvelu- ja lastensuojelulaki jne.) säädökset, vaan käyttäjien kuuleminen hankintaprosessissa on säädettävä pakolliseksi myös hankintalaissa. Järjestöjen tulee voida edustaa käyttäjiä.
- Hankintalaissa tulee säätää, että palveluntarjoaja valitaan hinta-laatusuhteeltaan parhaan tarjouksen perusteella ottaen huomioon sosiaalipalvelujen laatu- ja kestävyysperusteet.

Tärkeimmät pulmat sote-palveluja tuottavien järjestöjen kannalta

Faktaa

- Yksityiset palveluntuottajat (mukana järjestöt) tuottavat kolmanneksen sosiaali- ja neljänneksen terveydenhuollon palveluista.
- Järjestöjen rooli on merkittävä erityisesti sosiaali- ja kuntoutuspalveluissa.
- Järjestöt tuottavat noin 15 % sosiaalipalveluista, mikä vastaa rahallisesti 1,5 mrd euroa.

Pulmat

- Hankintoja kilpailutetaan niin suurina kokonaisuuksina, että pienillä toimijoilla ei ole mahdollisuutta osallistua kilpailuun.
- Tämä voi johtaa palvelujen sisällön yhdenmukaistumiseen ja palveluihin liittyvän erityisosaamisen kaventumiseen.
- Järjestöjen erikoisalaa on kehittää ja tuottaa etenkin pienten erityisryhmien palveluja (esimerkiksi kuntoutus, turvakodit, vaikeavammaisten asuminen).
- Järjestöt tuottavat myös palveluja kohderyhmille, jotka eivät markkinoita kiinnosta. Jos osa järjestötuottajista katoaa, katoavat myös vastaavat palvelut ja erityisosaaminen.

Ratkaisut

- Sote-palvelujen kynnysarvo tulee hankintadirektiivin sallimaan 750 000 euroon. Tämä lisää hankintayksikköjen käytössä olevaa joustovaraa ja tekee helpommaksi yksilöllisemmät, paikallisesti räätälöidyt ratkaisut.
- Myös muut direktiivin antamat mahdollisuudet pienten ja keskisuurten palveluntuottajien aseman parantamiseen tulee maksimoida. Keinoja ovat mm. suurten hankintojen jakaminen pienempiin osiin ja hankintamenettelyjen yksinkertaistaminen.
- Soteuudistuksessa tulee varmistaa, että sote-palveluja voi jatkossakin hankkia ja tuottaa pienissä osissa paikallisten olojen vaatimalla tavalla ottaen huomioon palvelujen käyttäjien yksilölliset tarpeet ja vaikuttamismahdollisuudet.
- Palveluissa on pyrittävä säilyttämään tuottajakentän moninaisuus ja toisiaan täydentävä luonne, mikä tarkoittaa myös järjestöjen erityisroolin tunnistamista palvelurakenteissa.

Järjestöt hankintayksikköinä

- Järjestöt joutuvat kilpailuttamaan hankintansa hankintalain mukaisesti silloin, kun ne saavat julkista tukea yli puolet budjetistaan.
- Menettelyt ovat teknisesti, rahallisesti ja henkilöresursseina raskaita ja riski joutua markkinaoikeuteen kasvattaa taloudellisia riskejä.
- Koska järjestöt eivät tavoittele voittoa, ne eivät pysty varautumaan puskurirahastoilla oikeusprosessien varalta. Mielekästä ei ole sekään, että yhä suurempi osa julkisista varoista käytetään hankintaprosesseihin.

Siksi on selvitettävä, miten tilanne voidaan muuttaa.

Suomalaisia itsenäisiä kansalaisjärjestöjä ei voida verrata julkisen vallan perustamiin, sen tehtävien suorittamiseen tarkoitettuihin ja sen määräysvallassa oleviin yksiköihin. Näin tällä hetkellä tehdään, kun tulkitaan järjestöt julkisiksi hankintayksiköiksi.

Lisätiedot

erityisasiantuntija Kirsi Väättäminen, kirsi.vaatamoinen@soste.fi, puh. 040 839 7913